

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПРАВ ЛЮДИНИ

УДК 341.43

ЛІПІНСЬКА І. В.,

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Анотація. У статті досліджуються основні напрямки міграційних процесів у світі станом на 2015–2016 роки, зокрема тенденції збільшення частки біженців серед категорії переміщених осіб, негативні наслідки такого явища та форми реагування держав та міжнародних організацій на вирішення цього питання.

Ключові слова: біженець, міграційні процеси, фемінізація біженства, правовий статус біженця.

Постановка проблеми. Міграційні процеси супроводжували людство впродовж всього його існування. Однак на кожному історичному етапі такі питання вирішувалися різними, притаманними саме цій епосі методами. Стає зрозумілим, що розвиток міжнародних відносин, вплив інноваційних та глобалізаційних процесів у світі, зміна характеру стосунків між державами зумовлює неможливість регулювання явища міграції методами, притаманними ХХ ст. Питання, що виникають на тлі явища міграції, особливо правове регулювання статусу біженців, не втратили актуальності і сьогодні.

Загострення збройних конфліктів, нерівномірність економічного розвитку країн, соціальна та політична нестабільність, подальше існування релігійної, національної, расової дискримінації, утиски окремих категорій населення та прояви насильства – все це невпинно призводить до збільшення питомої ваги біженців у світі в останні роки. Поряд з цим посилюється

зловживання такими особами щодо наданого їм права. Уряди європейських країн занепокоєні наявною сьогодні ситуацією, оскільки значна частина осіб, які прагнуть отримати статус біженця насправді є економічними мігрантами. Надання всього спектру прав останнім може призвести до нестабільної ситуації у світі та неконтрольованого потоку таких мігрантів зі слабorozвинених країн в економічно сильніші. Саме тому сьогодні важливо дослідити форми реагування держав на мінімізацію такого зловживання через призму аналізу внесення змін до чинного законодавства цих держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних та практичних аспектів правового статусу біженців займалися такі вітчизняні вчені, як Н. Тиндик, С. Чехович, Н. Колесніченко, О. Малиновська, О. Гончаренко, Ю. Гаврушко, Г. Тимчик, О. Копиленко. Серед зарубіжних науковців це питання вивчали М. Вейнер, П. Гітелсон, І. Девід, Р. О'Нейл, С. Спенсер та інші. Водночас існує необхідність стислого узагальнення надбань науки з цього питання у сукупності з аналізом міграційних процесів у світі протягом останніх років та відповідними змінами міграційної політики держав.

Метою статті є проведення комплексного дослідження правового статусу біженців через призму змін до законодавства різних країн, аналіз сучасних підходів до вирішення цього питання та форм реагування держав на міграційні процеси в останні роки.

Виклад основного матеріалу. Одним із найвагоміших викликів людства на початку ХХІ століття стали міграційні процеси, які змушують міжнародне товариство привертати більше уваги до цього питання. За даними ООН, сьогодні у світі налічується близько 15 мільйонів біженців: це мешканці різних регіонів, які через конфлікти, стихійні лиха, грубе порушення прав людини були змушені залишити свої домівки й шукати притулку чи захисту в інших країнах. Саме тому розв'язання проблеми біженців наразі в епіцентрі міжнародного життя, а однією з конфліктогенних проблем міжнародної міграції нині вважається інститут біженців [1, с. 6]. Згідно з доповіддю Управління Верховного комісара ООН з питань біженців, до кінця 2016 року в усьому світі налічувалося понад 65,6 мільйона переміщених осіб: 22,5 мільйона біженців, 2,8 мільйона осіб, що шукають притулку, та понад 40 мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Як свідчать статистичні дані, кількість біженців невинно зростає.

Для кращого оперування категорією «правовий статус біженців» варто з'ясувати легальне визначення цього поняття. Відповідно до Женевської Конвенції про статус біженців 1951 р., біженцем є особа, яка у силу обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних поглядів знаходиться поза межами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни внаслідок таких побоювань, або, не маючи певного громадянства та знаходячись

поза межами свого попереднього проживання у результаті подібних подій, не може або не бажає повернутись до неї внаслідок таких побоювань [2]. Виходячи з визначення, біженцями можуть визнаватися особи, які:

- 1) перебувають поза межами країни походження;
- 2) не можуть або не бажають користуватися захистом цієї країни чи повертатися туди;
- 3) мають цілком обґрунтовані побоювання бути підданими переслідуванню;
- 4) можуть стати жертвою переслідування за ознаками раси, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань.

Важливим є те, що біженці, які прибули до відповідної країни нарівні з іншими категоріями населення, зокрема громадянами, користуються усіма правами людини, які мають універсальний характер та закріплені на міжнародному рівні. Біженець має право на безпечний притулок, базову допомогу та інші права, включаючи свободу думок, пересування, свободу від катувань і принизливого поводження, економічні та соціальні права, доступ до отримання медичної допомоги, навчання, право на працю тощо.

Міжнародна спільнота, визнаючи пріоритетним напрямом діяльності захист прав і основоположних свобод людини, такою ж мірою турбується і про соціально незахищену категорію осіб-біженців. Гарантування поваги та забезпечення захисту зазначених прав людини – це одночасний шлях вирішення проблеми біженців та спосіб запобігання її виникненню. У першому випадку йдеться про необхідність забезпечення у державі походження біженців належного захисту прав людини, перш ніж очікувати від біженців бажання повернутися до країни їхньої громадянської належності чи постійного місця проживання. У другому випадку йдеться про запобігання виникненню у громадян певних держав цілком обґрунтованих побоювань щодо їх можливого переслідування через окремі причини [3].

Сьогодні міжнародне право та внутрішнє законодавство всіх країн світу передбачає дієві засоби захисту прав осіб, які змушені внаслідок об'єктивних причин залишати країни свого походження. Однак посилення міграційних процесів в останні роки, а саме збільшення частки біженців вимагає держави посилювати контроль над цим процесом. За даними ООН, країни, з яких походить більша частина шукачів притулку, не змінюються з 2014 року: це Сирія, Афганістан, Сомалі, Південний Судан, Судан, Демократична Республіка Конго, Центральноафриканська Республіка, М'янма та Еритрея. Як бачимо, основною причиною, що змушує цих осіб шукати притулок в інших державах є наявність збройного конфлікту та протистояння між різними групами цього населення, що усуває можливість держави належним чином піклуватися про своїх громадян. Також в останні роки спостерігається тенденція до фемінізації біженства, а саме до збільшення кількості жінок, які втікають від утисків, переслідувань внаслідок того, що вони не відповідають жорстким соціальним приписам. Зокрема таке явище

притаманне Ісламським державам, котрі досі дотримуються жорстких приписів своєї релігії, якими усіляко обмежуються права та можливості жінки. Звісно, світова спільнота не може стояти осторонь цих людей і намагається будь-яким чином допомогти та захистити їхні права, оскільки у країні свого походження вони не лише не отримуються належного захисту, а й подекуди, навпаки, зазнають значних утисків.

Але, наряду з цим, у державах, які приймають біженців, виникає чимало проблем. Перша з них це неконтрольований потік біженців, які подекуди насправді є «економічними біженцями», що втікають не стільки від загрозливої ситуації в їх країні чи утисків та дискримінаційних обмежень, скільки від низького рівня життя та неможливості належним чином забезпечити собі достатній рівень існування у цих державах. Звідси випливає і тягар фінансових витрат, який покладається на державу, що приймає біженців. Хоча такі держави і отримують певну підтримку від міжнародних фінансових фондів, але часто цих коштів буває недостатньо, щоб створити нормальні умови для утримання біженців.

Останнім часом доволі часто можна зустріти таке явище, як зростання нетерпимості європейського населення до біженців, оскільки європейці дуже стурбовані ситуацією, що складалась навколо, вважаючи, що такий приплив біженців дестабілізує ситуацію у країні та порушить права і свободи корінного населення. Така стурбованість зумовлена наявністю значної диференціації у правосвідомості, звичаєвих уставах поведінки і культури осіб, які шукають захисту та корінного населення Європи, на тлі якої існує реальна загроза виникнення нових суперечностей та конфліктів.

Проблема із нелегальними мігрантами та біженцями загострює внутрішньополітичну конфліктність, зокрема, активізуються націоналістичні організації, які заявляють про те, що Європа і так уже втратила більшу частину своїх національних традицій і нинішня ситуація призведе до ще більшого розмивання ідентичності європейських націй. Недосконала політика інтеграції емігрантського населення в європейське суспільство призводить до загострення взаємин між корінним населенням європейських держав та іммігрантами, зростання антиіммігрантських настроїв та масових протестів європейців проти міграційної політики національних урядів. Останнім часом національні уряди окремих європейських держав застосовують все більше дискримінаційних обмежень щодо окремих груп мусульманського населення [4, с. 4].

Таким чином, формою реагування держав на подібні виклики «міграційної кризи» є ухвалення змін до законодавства окремих держав, якими встановлюються більш жорсткі правила надання притулку та прийому біженців. Протягом 2015–2016 років Європейським Союзом було здійснено комплекс заходів для розв'язання європейської кризи біженців. Так, Європейський парламент схвалив план голови Європейської Комісії про запровадження квот на прийом біженців. Європейська Комісія наполягає на тому, щоб запровадити обов'язкові квоти з розподілу біженців –

відповідно до розміру ВВП і кількості населення відповідної країни [5, с. 4]. Такий шлях вирішення цього питання має створити сприятливу ситуацію для надання притулку біженцям шляхом рівномірного співвідношення фінансового тягаря утримання цієї категорії осіб відповідно до економічних можливостей держави.

Також Парламент Швеції ухвалив відповідні зміни до законодавства про статус біженців, які набули чинності 20 липня 2016 року. Відтепер країна більше не надаватиме безстрокове право на постійне проживання для усіх, кому надано притулок у Швеції. Це право надаватиметься лише терміном на три роки.

Німеччина також не стояла осторонь на шляху вирішення цього питання і на початку 2016 року прийняла ряд законів, які мають посилити контроль над припливом мігрантів у країну. Зокрема, передбачається створення нових центрів, які розглядатимуть заяви таких мігрантів у прискореному темпі і у разі невизнання за ними статусу біженця, вони будуть депортовані до країн походження. Влада ФРН розширила перелік безпечних країн, додавши туди Марокко, Алжир і Туніс, що у свою чергу зменшить шанси на отримання статусу біженця особам з цих країн. Порушено питання і щодо об'єднання родин. Зокрема, на 2 роки припинено дію закону, який дозволяє біженцям привозити до Німеччини членів своїх сімей.

Уряд Австрії намагається таким же чином контролювати наплив біженців до країни. Зокрема запропоновано встановити певну межу щодо кількості біженців, яким може бути надано притулок. Невирішеним лишається питання, що робити, якщо кількість біженців буде більшою, ніж запропонований верхній показник.

Висновок. На основі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що міжнародне співтовариство дуже стурбоване невпинним зростанням кількості біженців в останні роки і всіляко намагається вирішити існуючу проблему. З аналізу прийнятих рішень щодо цього питання можна виокремити 2 форми реагування держав: встановлення відповідних квот на прийом біженців, що мають відповідати розміру ВВП і кількості населення відповідної країни та внесення змін до законодавства окремих держав, якими передбачаються більш суворі правила надання притулку біженцям та ускладнення такої процедури. Наразі неможливо стверджувати про ефективність даних заходів та оцінити дієвість їх застосування на практиці, оскільки вони лише перебувають на початковій стадії впровадження у життя. Але громадськість не має втрачати пильності і спостерігати за ходом вирішення цього питання для того, аби, урешті-решт, не були порушені права біженців і їм належним чином була надана можливість скористатися правом на захист.

Перспектива подальших досліджень цього питання дасть змогу оцінити результативність вказаних засобів, якими міжнародна спільнота сьогодні намагається врегулювати це питання та виявити, чи буде у такому разі дотримано баланс між захистом інтересів біженців та збереженні

цілісності європейських націй, стабільності економічного простору держав, які надають притулок біженцям.

Література:

1. Тиндик Н. П. Біженці як невіддільний елемент сучасного світового міграційного процесу : [монографія] / Н. П. Тиндик – Львів, 2007. – 608 с.
2. Конвенція про статус біженців 1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
3. Міжнародне публічне право : [підручник] / за ред. В. М. Репецького. – 2-ге вид., стер. – К., 2012. – 437 с.
4. Луцишина Г. Міграційна криза в ЄС: проблеми безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних / Г. Луцишина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Downloads/hv_2015_1_2_9.pdf
5. Чуєнко В. «Європейська криза біженців» як найактуальніша проблема Європейського Союзу / В. Чуєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/4/46.pdf>

Липинская И. В. Основные тенденции изменения правового статуса беженцев в законодательстве зарубежных стран

Аннотация. В статье исследуются основные направления миграционных процессов в мире по состоянию на 2015–2016 года, в частности тенденции увеличения числа беженцев среди категории перемещенных лиц, негативные последствия такого явления, формы реагирования государств и международных организаций на решение этого вопроса.

Ключевые слова: беженец, миграционные процессы, феминизация беженства, правовой статус беженца.

Lipinska I. The main trends of changes of the legal status of refugees in the legislation of foreign countries

Summary. The aggravation of armed conflicts, the uneven economic development of countries, social and political instability, the further existence of religious, national, racial discrimination, the harassment of certain categories of population and the manifestations of violence – all of these things lead to an increase in the proportion of refugees in the world in recent years. The official definition of the concept of «refugee» is contained in the Geneva Convention, published in 1951. The international community is trying to care about the protection of refugee rights on an equal footing with the rights of citizens. A refugee has the right to safe haven, basic assistance, economic and social rights, access to medical care, training, the right to work, etc. In recent years, there has also been a tendency towards feminization of refugee. The following problems arise with the increase in the number of refugees: the significant financial costs in countries, which help refugees; the intolerance of the European population to refugees; the aggravation of conflicts between refugees and citizens within the country etc. The form of countries' response to similar challenges of the «migration crisis» is the adoption of changes to the legislation of individual countries. The European Parliament has introduced a quota for refugees in accordance with the size of the GDP and the population of the country. Such countries as Sweden, Germany and Austria also have established more stringent rules for the reception of refugees.

Key words: refugees, migration processes, feminization refugee, legal status of refugees.